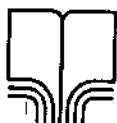

اندیشه‌ی امروز ایران - ۴

رسائل سیاسی

میرزا علی ثقة الاسلام تبریزی

به اهتمام علی اصغر حقدار

نشر چشمه

ثقة الاسلام تيريزى، على بن موسى، ۱۲۷۷ - ۱۳۳۰ ق.
رسائل سياسى ثقة الاسلام تيريزى / به اهتمام على اصغر حقدار. تهران،
نشر چشمه، ۱۳۸۸.
۲۱۹ ص.

ISBN 978-964-362-715-7

فهرست نویسی براساس اطلاعات فیبا.
ثقة الاسلام تيريزى، على بن موسى، ۱۲۷۷ - ۱۳۳۰ ق. روحانیت - مايران - -
فعالیت های سياسى. اسلام و سياست - - ايران - - قرن ۱۳ ق. ايران - - تاريخ
- - انقلاب مشروطه، ۱۳۲۴ - ۱۳۲۷ ق. حقدار، على اصغر، ۱۳۴۴ -
گردآورنده.

۹۵۵/۰۷۵۰۹۲

DSR۱۴۵۳/ت۷

۱۸۸۵۲۲۴

کتابخانه ملی ایران

رسائل سياسى ميرزا على ثقة الاسلام تيريزى به اهتمام على اصغر حقدار

ليتوگرافى: مردمک

چاپ: صاحب کوثر

تيراز: ۱۲۰۰ نسخه

چاپ اول، تابستان ۱۳۸۹، تهران

۵۰۰۰ تومان

ناظر فنى چاپ: يوسف اميركيان

حق چاپ و انتشار مخصوص نشر چشمه است.

info@cheshmeh.ir

شابک: ۷ - ۷۱۵ - ۳۶۲ - ۹۶۲ - ۹۷۸

دفتر مرکزی و فروش نشر چشمه: تهران، خیابان انقلاب، خیابان ابوریحان بیرونی، خیابان وحید نظری، شماره ۳۵.

تلفن: ۶۶۴۹۲۵۲۴ - ۹ - ۶۶۹۵۷۵۷۸ - دورنگار: ۶۶۲۶۱۴۵۵

فروشگاه نشر چشمه: تهران، خیابان کریم خان زند، نبش میرزای شیرازی، شماره ۱۰۷، تلفن: ۸۸۹۰۷۷۶۶

فهرست

- یادداشت دبیر مجموعه‌ی «اندیشه‌ی امروز ایران» ۷
- رساله‌ی لالان ۱۱
- اسلام و سیاست و اقتصاد و اخلاق آن ۴۱
- در شش ماهه‌ی اول ۱۳۲۵ هجری بالون ملت ایران به کجا می‌رود؟ ۵۱
- از رسالات ثقة‌الاسلام شهید که در سال ۱۳۲۶ هجری نوشته است ۵۹
- ربیع‌الاول ۱۳۲۹ هجری رساله و مقاله‌ای درباره‌ی انتخابات ۶۳
- درباره‌ی گزینش نمایندگان مجلس ۶۷
- مجمعل حوادث یومیه‌ی مشروطه ۷۱
- سواران دولت و نیروی استبداد غیر از غارت و آتش زدن
چیزی بلد نبودند ۱۴۳
- نمایه‌ها ۲۱۱

یادداشت دبیر مجموعه‌ی «اندیشه‌ی امروز ایران»

واقعیت به وجود آورنده‌ی اندیشه است و اندیشه در تبیین و توضیح واقعیات است که به محک آزمون و خطا گذاشته می‌شود؛ فهم، تحلیل و تأویل واقعیت از یک طرف بر زبان اندیشمند مبتنی است و از طرف دیگر بر زمانمندی واقعیت متکی است. جمع میان اندیشه و واقعیت، افق دانایی را تشکیل می‌دهند. این افق در پی کاوش از زیست جهان زمانی، روانی، تاریخی و اخلاقی خود به واقعیتی جدید تبدیل شده است. بلافاصله باید اضافه کرد که واقعیت و هم اندیشه برآمد و حاصل چشم‌اندازی هستند که افق دانایی در تعامل با زیست جهان آن را پدیدار ساخته است.

اندیشه‌ها در رهگذر تاریخ دچار تحول و دگردیسی می‌شوند و برای این‌که بتوانند پاسخگوی نیاز زمانه‌ی خود باشند، ناچارند در عرصه‌ی بیان و کنش از کارآمد بالایی برخوردار باشند. بی‌تردید تشخیص کارآمدی و یا عقیم بودن اندیشه‌ای در راستای همسویی آن با کنش‌های اجتماعی، بازی‌های زبانی، عملکردهای سیاسی، آموزه‌های دینی و انگاره‌های اجتماعی میسر بوده و هرگاه اندیشه‌ای در تکاپوی عملی و نظری خود بیانگر کنش‌های عینی باشد، در واقع یک گفتمان پدیدار خواهد شد. تحلیل گفتمانی اندیشه‌ها یکی از چندین

راهروشی است که به عرضه‌ی کارامدی اندیشه و تقاضای جامعه‌ی انسانی در بهره‌گیری از آن‌ها می‌پردازد و با تمسک به کاوش از تبار تاریخی اندیشه‌ها، نحوه‌ی شکل‌گیری آن‌ها را در پروسه‌ی تاریخ‌مندی به مذاقه‌ی عقلانی می‌گذارد. این‌که اندیشه در برآورد کدامین کنش به سوی ایده‌ای میل نموده است؟ و اندیشه‌ای برپایه‌ی نضج و تکامل کدامین فکر و ایده به بار نشسته است؟ و زیرساخت‌های اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی یک اندیشه از کدامین آبشخور اندیشگی و تأمل فرزاندگی سیراب می‌شود؟ از مسائلی هستند که در شکل‌گیری یک اندیشه به مثابه‌ی گفتمان دخیل بوده و محدوده‌ی تحلیل‌گفتمانی اندیشه‌ها را با عنایت به زیرساخت‌های کنشی آنان به بحث می‌گذارد.

تاریخ یکصدساله‌ی گذشته‌ی ایران‌زمین به هر صورتی که در نظر بگیریم، حکایت از کشاکش با تجدد دارد و هر اندیشه و کنشی در رابطه با مدرنیته قابل تأمل و توجیه است؛ حتی می‌توان کشاکش با تجدد در ایران را به یکصد سال پیش‌تر هم برد و اولین برخوردهای جامعه‌ی ایرانی را با دنیای جدید، از زمانه‌ی پیش‌زمینه‌های وقوع جنگ‌های ایران و روسیه و انعقاد معاهده‌ی ایران و انگلیس به تأمل و تحقیق گذاشت، در دوپست سال گذشته، ورود عنصر تجدد به کشورمان تمامی لایه‌های زیستی و فرهنگی را به چالش گرفته و آدمی دیگر و عالمی دیگر برای‌مان به ارمغان آورده است؛ تأثیر تجدد حتا معیارهای اخلاقی و باورهای دینی را از تغییرات و تحولات ساختاری بی‌نصیب نگذاشته و در کنار پدیداری فرهنگ و سیاست تازه، شیوه‌ای از زیست اجتماعی و اقتصادی را در سده‌ای که گذشت، پیش کشیده است.

در سیر تاریخی «اندیشه‌ی امروز ایران» و انتشار انتقادی متون، مسائل سیاسی میرزا علی ثقة‌الاسلام تبریزی در شناخت بخش‌هایی از اندیشه‌ی سیاسی عصر مشروطیت از اهمیت به‌سزایی برخوردار است. اندیشه‌هایی که در تلاقی دنیای قدیم و جهان نوین قرار گرفته و با به‌کارگیری مفاهیم جدید سیاست اجرایی، بر مضامین سنتی جدالی واقعی و برآمده از شرایط زمانه فراهم

ساخته‌اند، در محور این دگرگونی اندیشه‌های سیاسی، تبیین دینی نظام مشروطیت قرار دارد و دیگر مفاهیمی چون مجلس، انتظام دولت، تدوین قانون و... از توابع این دگرگونی هستند. ثقة‌الاسلام تبریزی با تشریح دیدگاه خود راجع به مشروطیت و الزاماتی که برای ایران در بردارد، متن‌های سیاسی تدوین نموده که در میانه‌ی متن‌ها و دیدگاه‌های ناظر به تبیین مشروطیت از دیدگاه تجدد از یک سو، و مخالفت با مشروطیت از دیدگاه سستی از سوی دیگر است.

آقا میرزا علی ثقة‌الاسلام تبریزی به سال ۱۲۷۷ قمری در تبریز متولد شد. بعد از طی تحصیلات مقدماتی، به سال ۱۳۰۰ ق. عازم عتبات شده و با کسب درجه‌ی اجتهاد به تبریز بازگشت. ثقة‌الاسلام همکاری خود را در فعالیت‌های سیاسی با انجمن تبریز از سال ۱۳۲۶ ق. آغاز و در دوران استبداد صغیر به مقابله با تعرضات هواداران محمدعلی شاه قاجار مبادرت کرد. در جریان هجوم نیروهای روسیه به تبریز در سال ۱۳۲۷ ق. به دفاع از تمامیت ارضی کشور اقدام و در دهم محرم ۱۳۳۰ قمری برابر با ۹ دی‌ماه ۱۲۹۰ خورشیدی به حکم فرماندهی نیروهای اشغالگر روسیه در تبریز به دار آویخته شد. ثقة‌الاسلام تبریزی از مشایخ فرقه‌ی شیخیه بوده و در زمان مشروطیت، رهبری آنان را در تبریز و توابع آن داشت. او از نظر سیاسی مدافع مشروطیت با درون‌مایه‌های ملی‌گرایانه بوده و در خط فاصل میان متجددان و ستگرایان قرار می‌گیرد؛ رسائل و نامه‌های باقی‌مانده از ثقة‌الاسلام حکایت از روشن‌بینی او در برابر زیاده‌روی برخی از مشروطه‌خواهان و دقت در بنیادهای اجتماعی - سیاسی نظام مشروطیت دارند. با این حال ثقة‌الاسلام هم مانند بخش بزرگی از اهل دیانت روایتی ناقص از نظام مشروطیت - مبتنی بر قانون عرفی و... - داشته و افکارش در بیان اساس مشروطیت قابل انتقاد هستند. برای شناخت اندیشه‌ها و افکار ثقة‌الاسلام تبریزی در مسئله‌ی مشروطیت و استبداد و تبیین جایگاه او در سیر تاریخی اندیشه‌های سیاسی دوران مشروطیت، انتشار متون او از اهمیت خاصی

برخوردار است تا بر مبنای آن‌ها به ارزیابی اندیشه و کنش ثقة‌الاسلام تبریزی پرداخته شود.

پیش از این نصرت‌الله فتحی، زندگی‌نامه‌ی جامعی از ثقة‌الاسلام تبریزی فراهم آورده است؛ همو برای اولین بار چاپ نسبتاً منقحی از آثار ثقة‌الاسلام را هم منتشر ساخته است، بدین شناسه‌ها:

- زندگی‌نامه‌ی شهید نیکنام ثقة‌الاسلام تبریزی و بخشی از تاریخ مستند مشروطیت ایران، نصرت‌الله فتحی، تهران، انتشارات بنیاد نیکوکاری نوبریانی، ۱۳۵۳.

- مجموعه آثار قلمی ثقة‌الاسلام شهید تبریزی، به کوشش نصرت‌الله فتحی، تهران، انتشارات انجمن آثار ملی، ۱۳۵۵.

به غیر از این آثار، ایرج افشار به سال ۱۳۷۸ بخش عمده‌ای از نامه‌های ثقة‌الاسلام تبریزی را منتشر ساخته است، به این شناسه:

- نامه‌های تبریز از ثقة‌الاسلام به مستشارالدوله (در روزگار مشروطیت)، به کوشش ایرج افشار، تهران، انتشارات فرزانه روز، ۱۳۷۸.

برای شناخت بهتر شخصیت و اقدامات ثقة‌الاسلام تبریزی، اقدام برادران شکوهی در انتشار یادداشت‌های ملازم خاص او هم قابل اشاره است به این شناسه:

- یادداشت‌های میرزااسدالله ضمیری ملازم خاص ثقة‌الاسلام شهید، به کوشش سیروس برادران شکوهی، تبریز، انتشارات ابن‌سینا، ۱۳۵۶.

مبنای چاپ فعلی رسائل سیاسی ثقة‌الاسلام تبریزی براساس اهتمام نصرت‌الله فتحی و بعد از نزدیک به سی و پنج سال منتشر می‌شود.